

Ervaring van een Nederlandse imker met de Aziatische hoornaar in Frankrijk

Heidehoning oogsten straks niet meer mogelijk in Nederland

Tekst Kees van Heemert, foto's Jos Smits

Jos Smits en zijn vrouw Els hebben van 2001 tot en met 2019 in Frankrijk gewoond en zij hadden daar in die tijd tussen de vijf en tien bijenkasten. Ze woonden in het noorden van het departement Dordogne en kenden veel imkers, zowel beroeps- als hobbyimkers.

In 2006 werd Jos met de Aziatische Hoornaar (AH) geconfronteerd en vanaf ongeveer 2010 werd de AH in de regio een echte plaag. Vooral in het zuiden van het departement, langs de rivieren de Dordogne en de Isle. Daar zijn ook wel collega's gestopt met imkeren, deels door sterfte van de volken, deels omdat ze het te lastig imkeren vonden. Jos had ook een collega die een aantal van zijn volken in de heidegebieden van Les Landes, ten westen van Bordeaux, had staan en die weg heeft moeten halen. Zelf heeft hij geen verliezen gehad als gevolg van de AH. In de schaarse literatuur over de sterfte van bijenvolken door AH wordt gemeld dat in Frankrijk elk jaar ongeveer 30% van de volken verzwakt is of doodgaat, wat Jos wel erg hoog lijkt. Voor de professionele imkers zal het risico van sterfte door AH het grootst zijn, omdat ze immers veel bijenvolken hebben waarvan de kasten vaak dicht bij elkaar staan en de schade dan aantikt.

In het vroege voorjaar begint de AH-koningin een nest, het primaire of voorjaarsnest, te bouwen. Het primaire nest wordt bijna altijd in een schuur, onder een afdak of onder een veranda gebouwd. In enkele gevallen ook wel in struikgewas op een hoogte van maximaal enkele meters. Het is belangrijk het kleine nestje te verwijderen voor er koninginnen naar buiten vliegen. Vooral een nest in een heg kan gevaarlijke situaties opleveren. In een buurgemeente was iemand overleden nadat hij bij het snoeien van een heg door de hoornaars uit een nest in die heg was gestoken. Vanaf 2010 heeft Jos elk jaar wel enkele van deze primaire nesten, de meeste nog heel klein, maar ook enkele wat grotere nesten in een heg, kunnen vernietigen. Vanaf ongeveer augustus verhuist de kolonie AH van

het lentenest naar een plek hoog in een boom om een secundair, zomer-nest te maken.

De AH is vooral in de maanden augustus en september een plaag voor de bijen en de nesten groeien dan snel in omvang. De aanwezigheid van de AH maakt drachten in augustus en september, zoals heide, problematisch. Hierover meer verderop. Na september worden de bijen minder actief en is de aanwezigheid van hoornaars minder storend. Bovendien neemt vanaf oktober het broed in de hoornaarsnesten af, zodat zij minder behoefte hebben aan eiwit van gevangen insecten en meer aan zoetigheid. Om de schade aan de bijenvolken te beperken is het belangrijk om vanaf augustus de vliegopening van de kasten te verkleinen met een verkleinblok, zodat de hoornaars in elk geval niet in de kast kunnen komen. Het vernietigen van grotere zomernesten is heel lastig. In de eerste plaats is het heel moeilijk om de nesten te vinden. Ze zitten bijna altijd heel hoog, tussen de 15 en 25 meter in een boom. Meestal werden de nesten pas in de loop van november zichtbaar als er geen blad meer aan de bomen, vaak populieren, zit. Het weghalen van deze nesten is professioneel werk dat met een hoogwerker moet gebeuren.

Als alternatief had een collega-imker een systeem bedacht en gebouwd dat bestond uit aluminium buizen van 1,50 meter lang, die aan elkaar gekoppeld konden worden, zodat een totale lengte bereikt kon worden van maximaal 25 meter. Bovenaan zat dan een soort naald met daaraan een lange slang tot aan de grond. Onderaan de slang was een tank bevestigd met daarin zwavel-dioxide (gas). Het gebruik van zwaveldioxide wordt

Zomernest Aziatische hoornaar

gedoogd in Frankrijk. De bedoeling was om die naald in het nest te steken, waarna de zwaveldioxide in het nest gespoten moest worden. Vervolgens moest men dan met de punt van de naald het nest uit de boom krabben en de neerkomende resten larven en hoornaars met een brander verbranden. Het departement had zes stuks van dit systeem, inclusief de beschermende kleding, aan de vereniging ter beschikking gesteld. Jos heeft twee jaar een van deze sets bij huis gehad, maar nooit gebruikt. Hij moest met minstens drie man zijn om hiermee te kunnen werken. Eigenlijk was dit systeem alleen bruikbaar voor nesten tot een hoogte van circa vijftien meter, daarboven werd het geheel veel te zwaar en onbestuurbaar. Later hebben anderen een drone gebouwd, waarmee de nesten konden worden vernietigd. Dit is waarschijnlijk geen succes geworden omdat er niets meer over vernomen is.

In het dorp kwamen elk jaar wel minstens een of meer secundaire nesten voor, ondanks het feit dat er in het

voorjaar dan al primaire nesten waren vernietigd. Het betrof telkens nesten die pas in november ontdekt werden. De jachtvereniging had een eigen (ille-gale) manier van nesten vernietigen. Een stuk of zes jagers schoten precies tegelijk een schot hagel door een bevolkt nest. De neerkomende resten werden met een brander opgeruimd. Hoewel deze manier van vernietigen ontraden werd, werd ze toch veel toegepast. Dit was meestal de enige manier om de nesten te vernietigen. Een interessante waarneming was dat de vele wilde bijenvolken in schoorstenen van boerderijen en kastelen geen last van AH hadden, waarschijnlijk omdat de bijen dieper in de schacht zaten waar de AH moeilijk naar binnen kon of moeilijker de terugkerende bijen konden afvangen. Ook opvallend was dat deze volken geen last van varroa hadden, mede een verklaring voor het feit dat het aantal wilde volken in de regio niet afnam.

Met de kennis van toen zet Jos zich, nu hij in de Achterhoek woont, in als contactpersoon voor meldingen van de AH. Duidelijk is dat het tempo waarmee AH Nederland overtrekt veel lager ligt dan in Frankrijk. Na twee jaar (van 2006-2008) was geheel Dordogne 'onder de voet' gelopen. In Nederland duurde het langer en is in acht jaar (2017-2024) bijna overal AH gevonden. Op basis van de ervaring van Jos in Frankrijk geeft hij een overzicht van aandachtspunten voor Nederland.

Aandachtspunten:

Het plaatsen van AH-vallen gevuld met 1/3 bier, 1/3 rode wijn en 1/3 suiker, werkt heel goed, hoewel appelcider en grenadine ook prima zijn. Het toevoegen van eiwitten, bijvoorbeeld visafval, is bij nader inzien niet zo zinvol. Wel heel effectief is het gebruik van de vloeistof onderin in de goot van de zonnewassmelter met residuen van de gesmolten was en honing, daar zijn de hoornaars gek op. Het plaatsen van vallen na mei of juni is niet meer zinvol voor het vernietigen van voorjaarsnesten. Vanaf augustus kan het plaatsen van vallen zinvol zijn om de druk op de bijenvolken te verlichten.

- Om het risico voor aanvaringen van burgers met AH te minimaliseren is inspectie van hagen op de aanwezigheid van voorjaarsnesten van groot belang. De voorjaarsnesten in schuurtjes en dergelijke dienen bijtijds opgemerkt en vernietigd te worden, voordat de hoornaars "verhuizen" naar het zomernest. We moeten overigens niet de illusie hebben dat we alle voorjaarsnesten met AH kunnen uitroeien. Wat betreft het weghalen van de zomernesten moet tot het einde van november doorgedaan worden met het wegvangen van de koninginnen en de werksters.
- Het verkleinen van de vliegopening van de bijenkasten is heel belangrijk. Dit hangt ook vooral af van de druk van de AH. De vliegspleet moet minder dan 8 mm zijn. Het plaatsen van een muizenrooster is ook een

idee. Er zijn inmiddels speciale metalen/plastic strips in de handel waar de bijen wel door kunnen, maar de hoornaars niet. En zeker ook de Europese hoornaars niet, die het grootst zijn.

- Voor de bijenvolken is er in augustus de meeste kans op problemen met AH. In die periode vliegen de meeste hoornaars, koninginnen en werksters en die zoeken de bijenkasten op waar op dat moment nog veel bijen in zitten. De consequentie hiervan is dat de volken die in die periode op de heide of bij de springbalsemien staan het zwaar te verduren krijgen. Maar als ze sterk zijn kunnen ze het lang volhouden en overleven. De belangrijkste stress komt van de AH die voor de kasten hangen, waarna de bijen simpelweg stoppen met foerageren en geen nectar meer halen. Ze zitten de hele dag op de vliegplank en houden de hoornaars in de gaten. In Les Landes in Frankrijk, waar veel heide staat, kunnen de professionele imkers door de actieve AH geen heidehoning meer oogsten. Er is een grote kans dat ook hier op de heide het oogsten van heidehoning en springbalsemiahoning in de Biesbosch over een aantal jaren zeer problematisch of zelfs onmogelijk wordt.
- We moeten aannemen dat de impact van AH op de biodiversiteit groot zal zijn, waarschijnlijk groter dan voor de imkerij. Maar daarvoor moet nog wel meer onderzoek gedaan worden.

Franse bijenkasten met verkleinde openingen